

กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา

The Leadership Building Process According to the Threefold Learning

อำนาจ บัวศิริ Amnaj Buasiri^๑

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อต้องการสังเคราะห์กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาเอกสาร (Documentary) เป็นหลัก แบ่งการดำเนินการเป็น ๓ ขั้นตอน คือ ๑) การศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำ และการสร้างภาวะผู้นำ ๒) ศึกษาหลักการ วิธีการพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาและหลักธรรมที่สนับสนุนการพัฒนาตนเองของผู้นำ จากพระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) สังเคราะห์กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา โดยการตรวจพินิจของผู้วิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) สรุปผลโดยการพรรณนาความ (descriptive) ประกอบแผนภาพที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัยพบว่า

๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้นำในยุคอุตสาหกรรม เน้นที่คุณลักษณะและพฤติกรรมที่โดดเด่นของผู้นำ ซึ่งมีรูปแบบหลากหลาย และเป็นภาพลักษณ์ ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ต่อมาหลังยุคอุตสาหกรรม โลกเข้าสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การทำงานเน้นภาวะการณ์มีส่วนร่วมระหว่างผู้นำกับผู้ตามเป็นจุดเริ่มของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำที่รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน การทำงานเป็นทีม การสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน การมีสัมพันธภาพระหว่างกัน เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำมากขึ้น และในปัจจุบันเน้นการบูรณาการภาวะผู้นำที่มีความหลากหลายทักษะ และให้ความสำคัญแก่ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ค่านิยมเชิงสร้างสรรค์ และมีคุณธรรม ซึ่งตรงกับหลักพระพุทธศาสนาที่เน้นผู้นำที่มีคุณธรรมเป็นสำคัญ เป็นหลักการบริหารที่ดี มีธรรมาธิปไตย ยึดหลักการ (Principle) คุณธรรม(Moral) เป็นบรรทัดฐานในการบริหาร การครองตน ครองคนและครองงาน ผู้นำจึงมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformer Leadership) ควบคู่ไปกับผู้นำคุณธรรม (Ethical Leadership) เป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำที่สังคมต้องการ

๒. หลักพระพุทธศาสนา กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องอาศัยการศึกษา ตามหลักไตรสิกขา คือการศึกษาเรื่อง “ศีล” เพื่อการฝึกอบรมข้อปฏิบัติความประพฤติทางกาย ศึกษาเรื่อง “สมาธิ” การฝึกอบรมทางจิตใจ ให้เกิดคุณธรรม และศึกษา “ปัญญา” ให้เกิดความรู้แจ้ง เข้าใจความเป็นธรรมของสรรพสิ่ง สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยปฏิบัติตามแนวทางของหลักอริยมรรค ๘ ประการ อันมุ่งหมายไปสู่ ประโยชน์ที่เกิดต่อตนเอง ประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้อื่น และประโยชน์ที่เกิดแก่สังคม ทั้งในภาวะปัจจุบัน ในอนาคต และการเกิดประโยชน์อันสูงสุด สรุปได้ว่าการมี ศีลที่บริสุทธิ์ เป็นพื้นฐาน จะทำให้เกิดสมาธิได้ง่าย มีสติที่มั่นคงแน่วแน่ไม่หวั่นไหว ปัญญาย่อม

^๑ข้าราชการบำนาญ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ (Pensioner of the national office of Buddhism) E-mail: amnaj2504@hotmail.com

เกิดขึ้นตามมาได้รวดเร็ว เป็นเครื่องเสริมประสิทธิภาพของผู้ผู้นำ ในการบริหารงาน และหลักธรรมที่มาช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ผู้นำมีคุณธรรมที่เด่นล้ำขึ้นไป คือ อิทธิบาท ๔ และพรหมวิหาร ๔

๓. กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา ขั้นตอนแรกของการศึกษา คือการเรียนรู้ทำความเข้าใจในคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดีเป็นภาคทฤษฎี (ปริยัติ หรือ Theory) จากปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ หนังสือ ตำรา เป็นการแสวงหาความรู้ จากนั้นก็นำความรู้ที่ได้เหล่านั้น ไปทดลองปฏิบัติ สร้างทักษะประสบการณ์ หล่อหลอมเป็นแนวทางของตนเอง จนเกิดความรู้จากการผุดเกิดของปัญญา ความคิด สร้างความเชื่อมั่น สามารถนำไปบอกต่อได้ เกิดองค์ความรู้ใหม่ ที่มาจากการฝึกฝนปฏิบัติ เป็นวิธีการบริหารจัดการที่ผู้นำต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นกับตนเองขั้นตอนการฝึกศีล ต่อมาต้องฝึกคุณสมบัติพื้นฐานของมนุษย์ คือ ศีล ๕ เพื่อกำกับควบคุมความประพฤติทาง กาย วาจา เป็นพฤติกรรมที่ดีงาม น่ารัก สร้างความพอใจให้ผู้พบเห็นหรือร่วมงานด้วย เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสันติสุข อันมีประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน และ ประโยชน์ในภายภาคหน้า และเป็นฐานให้เกิดการฝึกสมาธิ หรือการพัฒนาจิตของตน โดยการฝึกกลมหายใจ หรืออานาปานสติ เป็นฐานการฝึกภาวนาที่เป็นทั้งสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นวิธีฝึกที่สามารถทำได้ในทุกสถานที่ ทุกโอกาส ทุกขณะ ฝึกกำหนดอิริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน อันเป็นอิริยาบถใหญ่ในชีวิตประจำวัน จิตที่มีสมาธิจะเกิดสภาวะจิตที่สงบ ซึ่งเป็นภาวะที่จิตมีพลัง มีสติและสัมปชัญญะ ระลึกได้รู้ตัวอยู่เสมอไม่หลงทำชั่ว มุ่งทำแต่ความดี มีความจำแนก คิดสร้างสรรค์ วางแผนงานจัดองค์กรได้ดี กำกับ ควบคุม มีศักยภาพทางด้าน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การกำหนดงาน สื่อกระแสแห่งความเมตตา กรุณา มีความอ่อนโยน ปราศจากดีต่อผู้อื่น สามารถทำให้ผู้ร่วมงาน เกิดความเคารพ ศรัทธา เชื่อถือ และพร้อมที่จะทำตามสภาวะของผู้ผู้นำบังเกิดขึ้น โดยอัตโนมัติ กล่าวโดยสรุป ผู้ที่ฝึกฝนตนเองทั้งด้านของความรู้ การฝึกควบคุมการกระทำ และฝึกควบคุมจิต จะเกิดความมั่นใจในตนเอง อันเป็นเหตุมาจาก ๑) มีความรู้ในเรื่องเนื้อหาวิชาการ หลักการของเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี อีกทั้งมีความเชี่ยวชาญชำนาญการ มีทักษะในการดำเนินการเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ๒) มีสติสัมปชัญญะ รู้ตัว ระลึกได้อยู่เสมอ ไม่ประมาท จึงไม่มีความกลัว ความขาดแคลนปรากฏขึ้นในจิตใจ ๓) มีปัญญา ที่พร้อมจะแก้ไข ปัญหาสามารถคิดประยุกต์ ปรับปรุง สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ บุคคลใดมีคุณสมบัติทั้งสามประการนี้ครบถ้วน บุคคลนั้นได้ชื่อว่า เป็นผู้มีความมั่นใจในตนเองและมีธรรมาธิปไตยในการปกครองคน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ไตรสิกขา

Abstract

The aim of this research is to synthesize the process of leadership development according to Threefold learning. This is qualitative research which divided in to 3 steps ; 1) the document study of leadership theories and development 2) the document study of human development according to threefold learning 3) to synthesize the process of leadership development according to Threefold learning. Content analysis used for analysing these data .

The results of the research revealed that

1. The leadership development principles and theories in the Industrial era shown the characteristic and behavioural of Leadership which guarantee the work successfulness. But on The 21st century the leadership styles are remarking on transformational leadership and participation working which show the relationship between leader and the teams. Another Importance action of leadership is Ethical behaviours. Buddhism teach a lot of Ethical actions of leadership and the ways of Developing the human being. Leadership of the leaders are very importance for the staff and social views.

2. Human development by Buddhist way are “threefold learning” which are “Sila Smathi Panna” . Sila is preserving of Behaviours in five precepts, Smathi or meditation is controlling the breath (in and out) to concentrate the mind, Panna or wisdom is state of known the Nature truth. The practicing begin from Sila to Smathi and to Panna and be wear of preserving 8 Macca. The purify in Sila made clean mind then will be good at Smathi (controlling the breath), concentrate mind occurred then the Panna Enlighten (clarify in knowledge of nature). The useful of Smathi or meditation are purify mind, clam down, peaceful, wisdom occur, creative thinking, can solve some Problems easily, can integrate some things, etc. Which are the talents of leadership.

3. The leadership development according to Threefold learning go on by These processes; the first step study more about The roles model of Good Leadership characteristics and practice to preserve on Buddhist five precepts (Sila) which are the basic of Human ethics for controlling behaviours and verbal. The second step is practice Smathi for concentrating mind which help anybody Has will power in their mind. The high will power mind are strength which can do efficiency work more than others such as planning Staff control, leading, advising, good memory, creative thinking, etc. The third step, when the mind concentrate by meditation will be enlightenment stage call Panna or wisdom , then the characteristics of leadership occurred. The conclusion, good characteristics of Leadership will be occurred by these causes : 1) The leader has good Knowledge in roles and duties of his tasks with good morality and skillful of practicing. 2) The leader is more conscious of work by meditating all time. 3) Panna or wisdom which occurred by meditating will support the idea for working, solve the problems, and developing.

Keywords : leadership, Threefold Learning

บทนำ

ผู้นำมีอิทธิพลอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางและนำพาองค์กรไปสู่จุดมุ่งหมายขององค์กรที่ได้กำหนดไว้ ผู้นำที่ดีจะบริหารองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและมีความยั่งยืน บทบาทการทำหน้าที่และการประพฤติปฏิบัติตนของผู้นำที่ดี จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรมีความสุข และมีกำลังใจในการทำงาน ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จขององค์กรเป็นอย่างมาก ผู้นำที่ดีและมีชื่อเสียง ซึ่งปรากฏ แก่สาธารณชนทั้งในและนอกองค์กร จะถูกจับตามองอยู่เสมอ ภาพพจน์ที่ดีของผู้นำที่นำเศรพและนำศรัทธา จะได้รับการชื่นชมจากคนรอบข้าง และเป็นแบบอย่างให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรนำไปปฏิบัติตาม ในทางตรงข้ามถ้าผู้นำในองค์กรใด มีความบกพร่องในการด้านการบริหารหรือย่อหย่อนขาดคุณธรรมในความประพฤติ ย่อมทำให้องค์นั้นๆ เกิดปัญหาวุ่นวายขึ้น จำเป็นต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วน สังคมไทยในปัจจุบันขาดแคลนผู้นำที่จะมาเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เยาวชนรุ่นหลังและไม่กล้ายกย่องตัวอย่างบุคคลที่เป็นคนดีมีคุณธรรม เพราะไม่แน่ใจว่าเมื่อยกย่องไปแล้ว จะปรากฏข้อมูลในทางลบของบุคคลผู้นั้น ในภายหลังจากคำแนะนำในรายงานการวิจัยของ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรมว่า “ประเทศไทย ควรมีผู้นำประเทศและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างของความประพฤติ และการปฏิบัติที่ดี มีค่านิยมทางสังคมที่ดี และควรทำการยกย่องผู้มีคุณธรรมจริยธรรม” (สุรศักดิ์ หลาบมาลา และ รสสุคนธ์ มกรมณี, ๒๕๔๙) การพัฒนาและส่งเสริมผู้นำที่ดีในองค์กรทุกระดับ จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในสังคมปัจจุบัน เพราะผู้นำที่ดีจะมีบทบาทในการช่วยส่งเสริมนโยบายของรัฐบาล ที่ได้เตรียมการวางแผนปฏิรูปการพัฒนาประเทศตามที่นายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงการณ์ ว่า

รัฐบาลจะเร่งสร้างโอกาส อาชีพ และรายได้ที่มั่นคงแก่ผู้ที่เข้าสู่ตลาดแรงงาน ยกย่องคุณภาพคน ระบบคุ้มครองทางสังคม ระบบการออม และสวัสดิการชุมชน เตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เตรียมความพร้อมสู่สังคมหลากหลายในประชาคมอาเซียน จัดระเบียบสังคม สร้างมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม และธรรมาภิบาลแก่เจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนทั่วไป ตามค่านิยมหลัก ๑๒ ประการตามนโยบายของคสช. เพื่อสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง ให้แก่ประเทศ (ประเทศไทย, ๒๕๕๗)

หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการผู้นำและการพัฒนาภาวะผู้นำในองค์กรตามสาขาอาชีพต่างๆ นั้น นักวิชาการแต่ละยุคได้ทำการศึกษากันไว้อย่างต่อเนื่องมีอยู่มากมาย แต่ด้วยสภาวะวิกฤติต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก ทำให้การศึกษาภาวะผู้นำยุคใหม่ของนักวิชาการตะวันตก เริ่มที่จะหันมาให้ความสนใจเรื่องของจริยธรรมผู้นำ (Ethical Leadership) มากขึ้น และมองเห็นว่า หัวใจของผู้นำ คือ การเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะทำให้สมาชิกหรือผู้ตามอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข North P.H. (2000:350) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการของผู้นำที่มีคุณธรรมว่า “ต้องให้การนับถือผู้อื่น ให้บริการผู้อื่น มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์ และสร้างความเป็นหมู่คณะ” เพราะผู้นำเป็นศูนย์กลางและมีอิทธิพลต่อการกำหนดจริยธรรมขององค์กร เป็นผู้ใกล้ชิดและให้คำแนะนำต่างๆ แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้นำจึงเป็นต้นแบบทางจริยธรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา

จะเห็นได้ว่า การสร้างภาวะผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาภายในตัวบุคคล และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำที่มีจริยธรรมประกอบด้วยหลักสำคัญ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) หลักแห่งการเป็นบุคคลที่มีศีลธรรม (Moral Person) ซึ่งมี ๓ องค์ประกอบคือ คุณลักษณะ

(Traits) พฤติกรรม (Behaviors) และการตัดสินใจ (Decision Making) ๒) หลักแห่งการเป็นผู้จัดการที่มีศีลธรรม (Moral Manager) ซึ่งมี ๓ แนวทาง คือ แสดงตนเพื่อเป็นแบบอย่าง (Role Modeling Through Visible Action) การสื่อสารหลักเกณฑ์ทางจริยธรรม (Communicating about Ethics and Values) และการใช้ระบบรางวัล (Reward System) (Linda Kleve Trevino, 2000, อ้างใน อุทัย ไถ่มั่นคง, ๒๕๕๒)

สำหรับภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะให้ความสำคัญของศีลธรรมในตัวผู้นำแล้ว ยังให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์กับผู้ตาม ซึ่งเชื่อมโยงด้วยจุดหมายที่ผู้นำต้องมีความชัดเจน เข้าใจและมีความแน่วแน่ในจุดหมายนั้น รู้ถึงวิธีการที่จะบรรลุสู่จุดหมายเป็นผลสำเร็จ เชื่อมโยงกับสิ่งที่จะทำและสถานการณ์ มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง เพราะทั้งหมดเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้นำประสบความสำเร็จในทางที่ถูกต้องดีงาม การฝึกฝนและพัฒนาตนของผู้นำทางพระพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีบูรณาการทำให้มนุษย์เป็นองค์รวมที่พัฒนาอย่างมีดุลยภาพซึ่งเหมาะสมต่อการนำมาใช้พัฒนาภาวะผู้นำ

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ
๒. เพื่อศึกษาแนวคิดการพัฒนาตนตามหลักไตรสิกขา
๓. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการสร้างสภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่อาศัยการศึกษา

ค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เป็นหลัก มีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

๒. ศึกษาค้นคว้าวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลจาก เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถาภิธาน อรรถาภิธาน วิชยานิพนธ์ และหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวกับทฤษฎีภาวะผู้นำ แนวคิดของนักวิชาการร่วมสมัย และตามแนวพระพุทธศาสนาการพัฒนาตนด้วยหลักไตรสิกขา แนวทางในการฝึกสมาธิ ตามหลักสติปัฏฐาน ๔

๓. วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๔. เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

๕. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

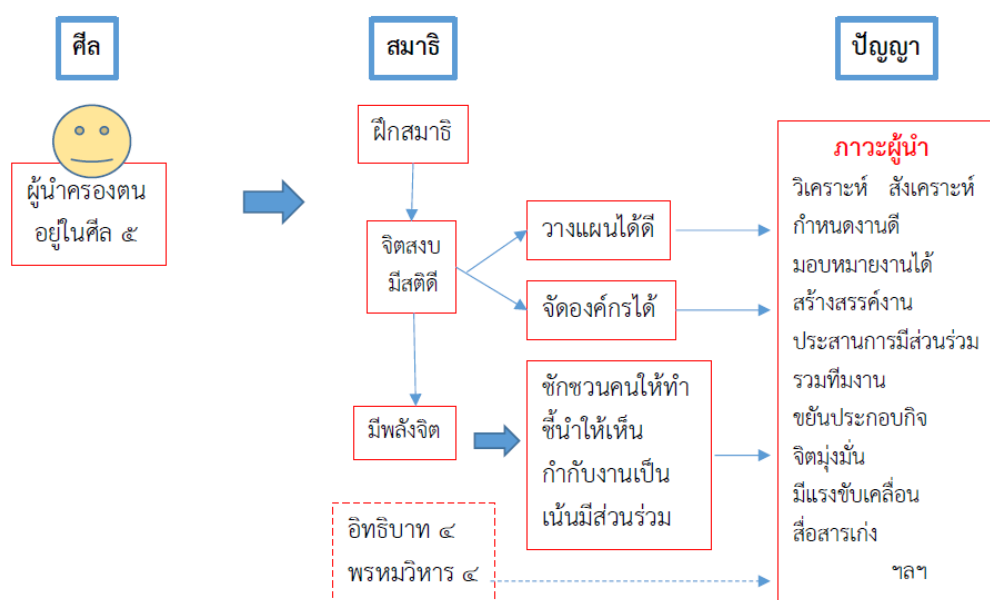
๑. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคอุตสาหกรรม เน้นที่คุณลักษณะและพฤติกรรมที่โดดเด่นของผู้นำ ซึ่งมีรูปแบบหลากหลายและเป็นภาพลักษณ์ ที่จะนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ต่อมาหลังยุคอุตสาหกรรม โลกเข้าสู่ภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การทำงานเน้นภาวะการณ์มีส่วนร่วมระหว่างผู้นำกับผู้ตาม เป็นจุดเริ่มของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำที่รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน การทำงานเป็นทีม การสร้างจุดมุ่งหมายร่วมกัน การมีสัมพันธภาพระหว่างกัน เกิดทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำมากขึ้น และในปัจจุบันเน้นการบูรณาการภาวะผู้นำที่มีความหลากหลายทักษะ และให้ความสำคัญแก่ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ค่านิยมเชิงสร้างสรรค์และมีคุณธรรม ซึ่งตรงกับหลัก

พระพุทธศาสนาที่เน้นผู้นำที่มีคุณธรรมเป็นสำคัญ เป็นหลักการบริหารที่ดี มีธรรมาธิปไตย ยึดหลักการ (Principle) คุณธรรม(Moral) เป็นบรรทัดฐานในการบริหาร การครองตน ครองคน และครองงาน ผู้นำจึงมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformer Leadership) ควบคู่ไปกับ ผู้นำคุณธรรม (Ethical Leadership) เป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำที่สังคมต้องการ

๒. หลักพระพุทธศาสนา กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ว่า ต้องอาศัยการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ การศึกษาเรื่อง “ศีล” เพื่อการฝึกอบรมข้อปฏิบัติความประพฤติทางกาย ศึกษาเรื่อง “สมาธิ” การฝึกอบรมทางจิตใจให้เกิดคุณธรรมและศึกษา “ปัญญา” ให้เกิด

ความรู้แจ้ง เข้าใจความเป็นธรรมของสรรพสิ่ง
สามารถแก้ไขปัญหา พัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่
โดยปฏิบัติตามแนวทางของ หลักอริยมรรค ๘
ประการ อันมุ่งหมายไปสู่ประโยชน์ที่เกิดต่อ
ตนเอง ประโยชน์ที่เกิดแก่ผู้อื่น และประโยชน์ที่
เกิดแก่สังคม ทั้งในภาวะปัจจุบัน ในอนาคตและ
การเกิดประโยชน์อันสูงสุด สรุปได้ว่า การมีศีลที่
บริสุทธิ์ เป็นพื้นฐาน จะทำให้เกิดสมาธิได้ง่าย มี
สติที่มั่นคงแน่วแน่ไม่หวั่นไหว ปัญญาย่อม
เกิดขึ้นตามมาได้รวดเร็ว เป็นเครื่องเสริม
ประสิทธิภาพของผู้นำ ในการบริหารงาน และ
หลักธรรมที่มาช่วยส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้นำมี
คุณธรรมที่เด่นล้ำขึ้นไป คือ อิทธิบาท ๔ และ
พรหมวิหาร ๔

๓. กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลัก
ไตรสิกขา เป็นไปตามแผนภาพที่แสดงดังนี้

ภาพกระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา

อภิปรายผลการวิจัย

ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ทั้งตามทัศนะ สังคมตะวันตก และตามทัศนะของพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้นำต่างจากคำว่าภาวะผู้นำ เพราะเมื่อกล่าวถึงผู้นำจะหมายถึงตัวบุคคลมากกว่า แต่ถ้ากล่าวถึงภาวะผู้นำ จะมีความหมายครอบคลุมทั้งด้านความรู้ความสามารถของตัวผู้นำ เป็นหลักที่ผู้นำใช้ในการนำพาคนไปสู่จุดหมาย เป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่นส่งผลให้ผู้อื่นต้องกระทำตามที่ตนต้องการ หรือปรารถนา บริบทของภาวะผู้นำในสังคมตะวันตกถูกพัฒนาขึ้นตามระบบสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีแนวโน้มว่า ผู้นำต้องสามารถนำความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในองค์กรพร้อมๆ กับยกระดับคุณธรรมของคนในองค์กรให้พัฒนาขึ้น มีมุมมองและเป้าหมายร่วมกันทั้งองค์กร หมายถึงคนและองค์กรต้องได้รับการพัฒนาและมีความสำเร็จร่วมกัน ในขณะที่การศึกษาภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา แนวคิดการเป็นผู้นำจะเน้นคุณธรรมเป็นเรื่องสำคัญ เน้นการครองชีวิต การครองคน และการบริหารงาน เรียกว่ามีธรรมาธิปไตย โดยจุดเริ่มต้นความเจริญ หรือความเสื่อมศีลธรรมของสังคมนั้น พระพุทธศาสนาเห็นว่าผู้นำเป็นหัวใจสำคัญ เป็นตัวกำหนดสภาพความเป็นไปในสังคม โดยขั้นต่ำสุดที่ผู้นำจะต้องรักษาให้ได้ คือ การมีศีล ๕ เป็นพื้นฐาน และพยายามส่งเสริมให้สังคมมีศีล ๕ นอกจากนี้ยังมีคุณธรรมที่ใช้ในการประสานคนให้เกิดความรักความสามัคคี มีความรักในงานหรือเกิดฉันทะในการทำงาน คุณธรรมที่นำมาใช้ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ อิทธิบาท ๔ อคติ ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ เป็นต้น และคุณธรรมประจำตนที่ทำให้ผู้นำประสบความสำเร็จในการประสานคนกับงาน คือ สัปปุริสธรรม ๗ ทำให้สรุปได้ว่า ในท้ายที่สุดของสังคมโลกที่เน้นการพัฒนาความเจริญด้านวัตถุไปถึงขีดสูงสุด แล้ว

พบว่าไม่ใช่จุดหมายปลายทางที่ทำให้โลกและสังคมอยู่ได้อย่างสันติสุขก็จำเป็นต้องหันกลับมาพัฒนาที่ตัวคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวผู้นำต้องได้รับการพัฒนา ก่อน และบุคคลทุกคนหากได้รับการฝึกฝนแล้วสามารถเกิดภาวะผู้นำได้ทุกคน หรือกล่าวได้ว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่สร้างได้

ผลการศึกษา พบสังคมแห่งธรรมชาติน่ามนุษย์เป็นผู้ที่พัฒนาได้หากถูกฝึกฝน อบรม เรียนรู้ แต่ความรู้หรือสิ่งที่ฝึกฝนนั้นต้องมีทิศทางหรือจุดหมายปลายทางในทางที่ดีงาม สร้างประโยชน์ให้ทั้งกับตนเอง ผู้อื่น และสังคม ถึงจะเป็นการพัฒนาคนได้อย่างยั่งยืน แนวคิดนี้ได้รับการเปิดเผย และเผยแผ่คำสอน โดยพระพุทธเจ้าด้วยหลักที่เรียกว่า ไตรสิกขา หรือการศึกษาพัฒนามนุษย์ ๓ ด้าน ได้แก่ ศีล สมาธิ เป็นกระบวนการฝึกตนจากภายนอกก่อน คือ เริ่มด้วยการรักษาศีล ๕ อันเป็นพื้นฐานขั้นต่ำในการดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ส่งผลให้เกิดพฤติกรรม การแสดงออกทางกาย วาจา ในทางที่ดีงาม เป็นพื้นฐานให้เกิดสมาธิ เป็นการฝึกที่มุ่งเน้นให้จิตเกิดความสงบ แน่วแน่ จนมีพลังเป็นบ่อเกิดคุณธรรมต่างๆ ขึ้นในจิตใจ สมาธิช่วยบ่มเพาะจิตใจให้เป็นจิตที่ดีมีคุณภาพ ควรค่าแก่การใช้งาน และเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดปัญญา สำหรับในระดับปัญญานั้น เกิดจากการที่จิตนิ่งสงบ เพราะมีพื้นฐานการกระทำที่ดีคือศีล และการฝึกจิตให้มีสมาธิ ทำให้สามารถเรียนรู้อะไรได้รวดเร็ว มีความกระตือรือร้น รู้จักคิดพิจารณาให้รอบคอบ มีความกล้าหาญ สามารถตัดสินใจในทางที่ถูกต้องและดีงาม เกิดความคิดสร้างสรรค์ และมีทัศนคติทางบวกในการดำเนินชีวิต เข้าใจสถานการณ์คน สถานการณ์องค์กร สถานการณ์โลก และเข้าใจตนเอง โดยรู้ทันกิเลสของตน ควบคุมและทำลายได้ทัน ถือเอาประโยชน์ของผู้อื่นมากกว่าประโยชน์ตน และยังรักษาตนให้ได้รับประโยชน์เข้าถึงความสุขด้าน

ในโดยไม่ต้องพึ่งวัตถุภายนอก สรุปได้ว่า หลักไตรสิกขาเป็นแนวทางฝึกฝนพัฒนาที่สำคัญสำหรับการฝึกฝนพัฒนาผู้นำ

การสังเคราะห์แนวคิดกระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา พบว่า เมื่อผู้นำได้รับการฝึกฝนตนตามหลักไตรสิกขา จะทำให้เกิดภาวะผู้นำที่สังคมยุคใหม่ปรารถนา คือ เป็นผู้นำที่เก่ง ดี และมีคุณธรรม โดยลำดับขั้นตอนการฝึก เบื้องต้นคือการปลูกฝังให้เกิดสัมมาทิฐิ ด้วยการเรียนรู้ทั้งจากตัวบุคคล การอ่าน หรือการฟัง เป็นกระบวนการเริ่มต้นที่สำคัญ คือ การเรียนรู้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าให้เข้าถึงทั้งในแง่จุดหมายและวิธีการที่ถูกต้อง ทั้งนี้ต้องอาศัยกัลยาณมิตร และมีศรัทธาในคำสอนซึ่งจะเป็นพื้นฐานให้นำไปสู่การปฏิบัติ โดยลำดับการฝึกฝนในภาคปฏิบัติคือ การรักษาศีล ๕ และฝึกพัฒนาจิตให้เข้มแข็ง มีพลัง มีสมรรถภาพเพื่อนำไปใช้ ในการวางแผนงาน การประสานงาน การฝึกปฏิบัติสมาธิ มีแนวทางฝึกได้หลายวิธี แต่ผลการวิจัยพบว่า อานาปานสติสามารถทำได้ทุกขณะจิต ทำได้ทุกเวลาที่นับเป็นวินาที เพราะเป็นการฝึกที่ขึ้นอยู่กับ การกำหนดลมหายใจเข้าและออกในอิริยาบถใหญ่ ยืน เดิน นั่ง นอน เกิดสติรู้ตัวทั่วพร้อมในสติปัฏฐาน ๔ トラบใดที่ต้องหายใจ トラบนั้นก็ฝึกอานาปานสติได้ ผลของการมีสมาธิที่มั่นคง คือ มีสติดีตลอดเวลาจะช่วยให้ผู้นำเกิดพัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์ เป็นผู้ที่รู้ทันอารมณ์ตนเองและรู้จักวิธีบริหารจัดการอารมณ์ของผู้อื่น สมาธิที่ถูกฝึกอย่างต่อเนื่อง เป็นฐานทำให้ผู้นำเกิดปัญญา รู้จักหาทางแก้ไขปัญหาวด้วยสติและปัญญาที่มี รู้ว่าสิ่งใดควร หรือไม่ และทำแล้วผลจะเป็นอย่างไร เป็นความคิดแบบรอบคอบ รอบด้าน และยังทำให้เห็นช่องทาง แนวทางใหม่หรือความคิดสร้างสรรค์จากสถานการณ์นั้นๆ เรียกว่า สร้างประโยชน์ได้ในทุกสถานการณ์ แม้กระทั่งยามวิกฤติ การ

อภิปรายผลโดยละเอียดดังที่กล่าวมานี้ เป็นการเน้นย้ำว่า เมื่อผู้นำผ่านการฝึกฝนพัฒนาตนทั้งกาย ทางจิต และทางปัญญาดีแล้ว จะส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะมีธรรมเป็นอาวุธที่ใช้ขจัดปัญหาและอุปสรรคได้ และมีธรรมในการสร้างสายสัมพันธ์มิตรภาพและนำความสุขให้กับตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยังช่วยให้ผู้อื่นได้พัฒนาตนเองเหมือนดังตน ผู้นำนั้นก็จะเกิดมีคุณลักษณะของ ภาวะผู้นำยุคใหม่ เป็นผู้นำที่เก่ง ดี และมีความสุข เป็นผู้สร้างสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีงามได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ผู้บริหารทุกคนในองค์กรต้องมีการกำหนดมาตรการพัฒนาตนเองอยู่เสมออย่างต่อเนื่องโดยนำหลักไตรสิกขามาใช้

๑.๒ ทุกองค์กรควรกำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณลักษณะของบุคลากรทุกคนในองค์กรให้มีภาวะผู้นำ โดยประยุกต์ใช้หลักไตรสิกขาจะทำให้บุคลากรขององค์กร รู้จักการเป็นผู้นำในตนเองได้อย่างดีและจะเป็นผู้ตามที่ดีด้วยเช่นกัน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ต้องให้โอกาสแก่สมาชิกได้เรียนรู้ความสำคัญของศีล สมาธิ ปัญญา องค์กรควรมุ่งที่พัฒนาคณ ยกระดับจิตใจคน มากกว่าที่จะมองเพียงผลงาน วัดผลและประเมินผลด้วยงาน โดยมีได้ดูที่มาของความสำเร็จนั้น ผิดศีลผิดธรรมหรือไม่ สำคัญที่สุดคือผู้นำองค์กร หรือผู้นำธุรกิจ ต้องให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างมาก เพราะนั่นหมายถึง หากพัฒนาคนได้ งานก็ย่อมสำเร็จ ปัญหาการทำงานก็น้อยลง เรียกว่าเป็นการพัฒนาทั้งคนและทั้งระบบงาน

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

สำหรับในงานวิจัยครั้งต่อไปควรนำผลการศึกษานี้ขยายผลต่อยอดในเรื่องต่อไปนี้

๒.๑ ศึกษาพัฒนาหลักสูตรอบรม ตามหลักไตรสิกขา ให้ผลแตกต่างกันอย่างไร
ไตรสิกขาที่เหมาะสมกับผู้ผู้นำ มีการวัดผลติดตาม โดยมีการติดตามทั้งผลการทำงาน ด้าน
ผลก่อนและหลังการทดลอง ความสัมพันธ์ในสังคม และด้านคุณธรรม

๒.๒ ศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำตาม
แนวตะวันตกกับภาวะผู้นำที่ผ่านการฝึกอบรม

บรรณานุกรม

- ประเทศไทย. (๑๒ ก.ย. ๒๕๕๗). แลงนโยบายรัฐบาล 'นายกฯ ประยุทธ์' ยืนยันพัฒนาประเทศ
ครอบคลุมทุกมิติ. แหล่งที่มา: <https://fb.me/prachatai>.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา และรสสุคนธ์ มกรมณี. (๒๕๕๙). รูปแบบนวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้
คุณธรรมจริยธรรมของต่างประเทศ. รายงานการวิจัย. (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์
คุณธรรมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
(องค์กรมหาชน).
- อุทัย โล้วมันคง. (๒๕๕๒). การนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำทางจริยธรรมตาม
แนวพุทธศาสนาของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- North P.H. (2000). Leadership Theory and Practice. Thousand Oaks: CA.